

JAARGANG 28 • NUMMER 4 • WINTER 2017

ZOOGDIER

Natuurinclusief
renoveren

Vlaamse Zoogdierdag

Zoogdiervereniging
in 7 perspectieven

In de provincies Noord-Holland en Noord-Brabant zijn de wezel, bunzing (foto) en hermelijn wettelijk gezien nu beter beschermd. Foto Rudmer Zwerver

Eerste ervaringen onder nieuw beschermingsregime

Wet Natuurbescherming in de praktijk

Sinds 1 januari 2017 vervangt de Wet natuurbescherming (hierna: natuurwet) de oude Flora- en faunawet, Natuurbeschermingswet en de Boswet. Dit brengt allerlei veranderingen met zich mee, inclusief de bescherming van zoogdieren. Nu, ruim een half jaar nadat de wet in werking is getreden, kan de eerste balans worden opgemaakt: Hoe wordt omgegaan met zoogdieren binnen de natuurwet?

Sander Hunink

In de natuurwet zijn zoogdieren op verschillende manieren beschermd. Enerzijds zijn Natura 2000-gebieden aangewezen vanwege het voorkomen van Europees beschermde zoogdieren. Anderzijds is er de bescherming van de *dieren zelf*. Dit laatste is weer onder te verdelen in een zogenaamde *actieve* en een *passieve* soortbescherming. Soorten die vallen onder de Habitatrichtlijn, zoals vleermuizen en de otter, genieten een zwaardere bescherming dan de zogenaamde 'overige soorten'. Enkele soorten, zoals de mol en de huismuis, zijn nu niet meer beschermd.

Bescherming van belangrijke gebieden Al voor de inwerkingtreding van de natuurwet zijn belangrijke gebieden aan-

gewezen voor Europees beschermde zoogdiersoorten, zoals voor de meervleermuis. Dit is niet veranderd onder de natuurwet. Wel is het nu mogelijk in die gebieden maatregelen uit te voeren voor het halen van de doelen van een Natura 2000-gebied zonder vergunning of ontheffing¹. Het idee hierachter is om procedures te versoepelen, zodat Nederland sneller de Europese doelen kan halen. Die snelheid is ook nodig, want Nederland ligt nog lang niet op koers. Het is dus niet nodig die maatregelen voor te leggen aan het bevoegd gezag (meestal het provinciebestuur). Het risico is dat door de grote druk op het halen van Natura 2000-doelen er onvoldoende rekening wordt gehouden met effecten op beschermde soorten.

Actieve en passieve soortbescherming Het bevoegd gezag heeft een verplichting om *actief* te zorgen voor de bescherming van de biodiversiteit en behoud en ontwikkeling van onder meer bedreigde soorten². Naast soorten uit de Vogel- en Habitatrichtlijn gaat dit om bedreigde soorten volgens de Nederlandse Rode Lijst. Hiervoor moet een soortenbeleid worden opgesteld, bijvoorbeeld in de vorm van soortbeschermingsplannen. Actief soortenbeleid is een inspanningsverplichting, waarbij het van de 'politieke kleur' van het bestuur afhangt hoe ambitieus het soortenbeleid zal zijn. De zogenaamde *passieve soortbescherming* bestaat uit een lijst met beschermde soorten en bijbehorende verboden, waaronder

bijvoorbeeld het opzettelijk vernielen van een dassenburcht. Iedereen die werkzaamheden wil uitvoeren moet zich hieraan houden. Is dit niet te vermijden, dan is een ontheffing nodig van de natuurwet. Het bevoegd gezag ziet ook toe op de naleving hiervan. Bij werkzaamheden in het kader van beheer, onderhoud en 'ruimtelijke ingrepen' geldt voor sommige soorten, zoals bosmuis en huisspitsmuis, een vrijstelling. Wel geldt de algemene zorgplicht. De twaalf provincies en het Ministerie van EZ (zie tabel 1) hebben ieder een lijst opgesteld met zulke vrijgestelde soorten. Zoals al aangegeven in Zoogdier 28 (2) hebben Noord-Brabant en Noord-Holland gekozen voor een strengere bescherming van kleine marterachtigen³. Opvallend is het besluit van de Provincie Limburg om eekhoorn en steenmarter in bepaalde perioden vrij te stellen. Hoe de verschillen per provincie zullen uitpakken voor de betreffende soorten is afwachten.

Gedragscodes Vrijstelling van de natuurwet kan ook gelden als je volgens een ministerieel goedgekeurde gedragscode werkt. Dit was ook al mogelijk onder de Flora- en faunawet. Nieuw is dat het nu mogelijk is om een gedragscode op te stellen die vrijstelling geeft voor Europees beschermde soorten⁴. Het is de vraag of dit juridisch klopt, aangezien in de Europese Vogel- en Habitatrichtlijn geen vrijstellingsmogelijkheden zijn opgenomen. Ook ecologisch gezien is het de vraag of dit wenselijk is. Een initiatiefnemer hoeft zijn plannen dan namelijk niet voor te leggen aan het bevoegd gezag, waardoor het risico bestaat dat onvoldoende rekening wordt gehouden met streng beschermde en vaak kwetsbare zoogdieren. Een voorbeeld is de Gedragscode Natuurinclusief Renoveren voor Nul op de Meter in het kader van het project Stroomversnelling. Na goedkeuring door de Minister geeft deze gedragscode een vrijstelling voor het verwijderen van verblijfplaatsen van vleurmuizen en steenmarter. Een voorwaarde is dat er maatregelen worden genomen die zorgen voor vervangende verblijfplaatsen. In de VLEN-nieuwsbrief begin dit jaar, als ook in het openingsartikel van deze Zoogdier, is Piet Bergers al ingegaan op het project Stroomversnelling⁵. Zoals Piet in het artikel terecht aangeeft, biedt zo'n gedragscode kansen, maar zeker ook risico's, vooral wanneer grote projecten worden uitgevoerd zoals renovaties van complete wijken. Hoewel de gedragscode uitgaat van standaard overcompensatie, zit het gevaar in de uitvoering van het onderzoek naar beschermde soorten (omgeving-

scheck: quickscan) en standaard mitigatie- of compensatiemaatregelen voor zoogdieren. De ene soort is de andere niet. Voornamelijk voor de zeldzamere soorten is een standaard in een gedragscode gevaarlijk, omdat juist belangrijke kennis ontbreekt over eisen die de soorten stellen aan verblijfplaatsen. De zeldzame soorten hebben kritische eisen en zijn over het algemeen minder flexibel dan algemene soorten. Ook andere gedragscodes zijn vooral gericht op algemene soorten en geven onvoldoende aandacht aan zeldzame soorten. De Minister heeft inmiddels een ontwerpgoedkeuringsbesluit van de gedragscode Natuurinclusief Renoveren openbaar gemaakt. De Zoogdierverseniging heeft, tezamen met het Netwerk Groene Bureaus, een zienswijze over deze gedragscode ingediend. Hopelijk kan de Zoogdierverseniging in de komende tijd invloed blijven uitoefenen op deze gedragscode en de goedkeuring door de Minister.

Verboden Als voor een ingreep geen vrijstelling geldt en hierbij mogelijk de wet wordt overtreden is er voorlopig nog gewoon een ontheffing nodig. De verboden in de natuurwet zijn net iets anders dan in de oude Flora- en faunawet en zijn nu vrijwel hetzelfde als in de Europese Richtlijnen. Er is nu geen specifiek verbod meer op het verstoren van verblijfplaatsen, maar wel op het beschadigen of vernielen ervan. Of bij een ingreep de wet wordt overtreden, hangt echter ook af van het verlies van de *functie* als verblijfplaats. Met andere woorden: een verblijfplaats of leefgebied zodanig verstoren dat een soort de verblijfplaats verlaat, is nog steeds verboden. Verwarring hierover heeft er onder meer voor gezorgd dat dassenburchten op meerdere locaties in Nederland bewust verstoord werden. Dit is een erg vervelende ontwikkeling. Ook komt beschermde natuur regelmatig negatief in de media en wordt het beschermde soorten aangerekend dat zij economische ontwikkelingen in de

De mol was onder de Flora- en faunawet nog wel beschermd, maar onder de Wet natuurbescherming niet meer. Foto Rudmer Zwerver

In Limburg geldt nu in de perioden maart-april en juli-november voor de eekhoorn bij veel ingrepen een vrijstelling. In de andere provincies is een ontheffing nog verplicht als er werkzaamheden plaatsvinden waarbij eekhoorns gedood kunnen worden. Foto Rudmer Zwerver

Nederlandse Naam	Wetenschappelijke Naam	Drenthe	Flisland	Friesland	Gelderland	Groningen	Limburg	Noord-Brabant	Noord-Holland	Ovenjse	Utrecht	Zuidaa	Zuid-Holland	Middelri EZ (WwB 1 maart 2021)
Aardmuis	<i>Microtus agrestis</i>	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Bosmuis*	<i>Apodemus sylvaticus</i>	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Bunzing	<i>Muscle putorius</i>	x	x	x	x	x				x		x	x	x
Dwergmuis	<i>Micromys minutus</i>	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Dwergspitsmuis	<i>Sorex minutus</i>	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Egal	<i>Enteococcus europaeus</i>	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Eekhoorn	<i>Sciurus vulgaris</i>						x1							
Gewone bosspitsmuis	<i>Sorex araneus</i>	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Haas	<i>Lepus europaeus</i>	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Hermelijn	<i>Muscle erminea</i>	x	x	x	x	x				x		x	x	x
Huispitsmuis*	<i>Crocodylus rissula</i>	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Konijn	<i>Oryctolagus cuniculus</i>	x	x	x	x	x			x	x	x	x	x	x
Molmuis	<i>Arvicolle schermani</i>						x							
Ondergrondse woelmuis	<i>Microtus subterraneus</i>	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Rae	<i>Capreolus capreolus</i>	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Rosse woelmuis	<i>Myodes glanos</i>	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Steermarter	<i>Martes foina</i>			x			x2							
Tweekeurige bosspitsmuis	<i>Sorex coronatus</i>	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Veldmuis*	<i>Microtus arvalis</i>	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Vos	<i>Vulpes vulpes</i>	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Wiesel	<i>Muscle nivalis</i>	x	x	x	x	x				x		x	x	x
Wild zwijn	<i>Sus scrofa</i>							x						
Woelrat	<i>Arvicolle terrestris</i>	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x

* voor deze soorten daarnaast algemene vrijstelling in/op gebouwen en bij behorende erven WwB 3.10.3e lid

x1 = vrijstelling geldt in de periode maart, april en juli tot en met november

x2 = vrijstelling geldt in de periode 15 augustus tot en met februari

Tabel 1 Overzicht algemene vrijstellingen zoogdieren per bevoegd gezag, op basis van door Provinciale Staten vastgestelde verordeningen d.d. 1 november 2017 en de AMvB Regeling Natuurbescherming art. 3.31.

weg staan. Door negatieve beeldvorming over natuurwetgeving wordt de effectiviteit ervan ondermijnd. Aan de andere kant wordt er mijns inziens te weinig voorlichting gegeven om misvattingen recht te zetten, waardoor deze blijven bestaan. Daarmee wordt afbreuk gedaan aan het draagvlak voor natuurbescherming.

Staat van instandhouding Nog een aspect dat in de natuurwet is overgenomen uit de Europese richtlijnen is de staat van instandhouding van een soort. In gewoon Nederlands is dit 'hoe het met een soort gaat'.

Naast de invloed die ingrepen kunnen hebben op dieren en hun leefomgeving, vraagt de natuurwet ook aandacht voor de invloed op die staat van instandhouding: deze mag niet ongunstig worden beïnvloed. Dit is dan ook de reden geweest dat provincie Noord-Holland en Noord-Brabant de kleine marterachtigen niet meer algemeen hebben vrijgesteld. Bij zeldzame soorten kan een negatieve invloed veel eerder een bedreiging zijn dan bij algemene soorten. Het is dus vaak niet voldoende om alleen te kijken naar een negatieve invloed op dieren binnen een plangebied. Een aandachtspunt is tevens dat

ook de optelsom van effecten van verschillende ingrepen in de omgeving moet worden meegewogen.

Rol Zoogdierverseniging De nieuwe natuurwet is opgesteld in tijden van economische crisis. Ondanks dat de wet een 'natuurwet' heet, kunnen de versoepeling van procedures en allerlei vrijstellingen zorgen voor een verminderde bescherming van zoogdieren en achteruitgang van juist de zeldzame soorten. Het bevoegd gezag heeft daardoor minder invloed op ruimtelijke ingrepen. De ecologen die betrokken zijn bij projecten, de oplettende burger, vrijwilligers en onder andere de Zoogdierverseniging zijn nu, meer dan eerst, de oren en ogen in het veld om overtredingen te voorkomen. De Zoogdierverseniging heeft hier naar mijn mening een belangrijke rol om zich te allen tijde (positief) kritisch te durven opstellen. Niet om ontwikkelingen tegen te houden of te frustreren, maar omwille van de bescherming van onze zeldzame soorten waarvoor we een belangrijke taak hebben om deze in Nederland te behouden.

Sander Hunink is ecoloog bij Adviesbureau Ecologica en heeft zich reeds meer dan 10 jaar gespecialiseerd in de natuurwet- en regelgeving.

In de veronderstelling dat onder de natuurwet het verstoren van dassenburchten niet langer verboden was, zijn op verschillende plaatsen in Nederland al dan niet met opzet burchten verstoord. Foto Dassenwerkgroep Brabant

